

A felvetett két kérdésre így együtt történt a válaszadás. Az biztos, hogy a történelmi tankönyv török kori pusztulásról rajzolt képe eltűzött, a kérdés ott maradt nyitottan, hogy e népesedési vonatkozásban megváltozott kép hogyan hat ki a szemlélet más területére.

Befejezésül Evlia Cselebinek, az utazónak, az idegennek, mondhatnánk ellenségnek a szavait idézzük: „A magyar nép országa gyenge, de jó aszталuk van, a vendéget igen szeretik. Országuk gabonatermő ország s a nép földműves. Való igaz, hogy vitéz nép, s a tatárok módjára mindenfelé kettős lóval nyargalnak; öt–tíz paripájuk van, s az övükön kardot viselnek.” „... tisztán járnak, tisztán étkeznek, a vendégre különös figyelmet fordítanak. Foglyaikat nem kínozzák, mint a németek, s a kardot az oszmánlik módjára forgatják. Szóval a magyarok jó természetűek, reggelenként ép úgy tisztára megmossák az arcukat, mint az oszmánlik.”¹²

Dr. Kováts Zoltán

TAPASZTALATOK EGY FÖLDRAJZI SZAKKORRÓL

Iskolánkban az 1962–63. tanévben két földrajzi szakkör működött, egy VIII. és egy VII. osztályosokból álló. A szakkör célja változatlanul a földrajzi jellegű érdeklődés felkeltése és ennek maximális kielégítése volt. Éppen ezért minden alkalommal — amikor erre szükség volt, — megbeszéltük az aktuális földrajzi eseményeket (pl. a szokatlanul hideg tél, a tavaszi hóolvadással és árvízzel kapcsolatos kérdések).

A második félév folyamán — az aktuális kérdések mellett — két témakör került feldolgozásra. Összesen hat szakköri foglalkozáson a környező országok nagyobb városainak (Prága, Bécs, Moszkva, stb.) megismerése szerepelt. Ezekről a városokról sikerült diafilmeket kölcsönöznünk, s így a foglalkozások zömét a filmek vetítése tette ki. Kezdetben rendkívül nagy volt az érdeklődés a vetítés iránt, s minden szakköri tag szívesen segédkezett a vetítés lehetőségének megteremtésében és lebonyolításában. A vetítések folyamán az érdeklődés azonban fokozatosan lanyhult, s úgy tűnt, hogy a tanulók „megunták” a vetítést.

A másik témakör a „Változások a világ térképén” címmel szerepelt. Ennek során a változásoknak a rövid történelmi áttekintés mellett inkább a kifejezettebben földrajzi vonatkozásokat (terület, ásványi nyersanyagok, mezőgazdasági termelés, kikötők, stb.) vizsgáltuk meg. A kiindulási alapunk az I. világháború előtti helyzet volt (gyarmatbirodalmak, a német gazdasági fejlődés és imperialista törekvések, az Osztrák–Magyar Monarchia nemzetiségi kérdése, stb.). Ezt követően az I. világháború után kialakult helyzetet (a Nagy Októberi Szocialista Forradalom jelentősége, az intervenció harcok területei, gazdasági nehézségek, új államok megalakulása), majd a II. világháború során ideiglenesen bekövetkezett területi változásokat (német megszállás Európa egyes országában) vizsgáltuk meg. Ezt követte a II. világháború után bekövetkezett területi és gazdasági változások (a népi demokráciák megalakulása, függetlenségi harcok és ezek eredményei Afrikában, Ázsiában és Latin-Amerikában) elemzése. Ezek során azt lehetett megfigyelni, hogy a gyerekeket érdekelte ez a mindenkor térképen is kísért történelmi-földrajzi utazás, mert igen sok kérdést tettek fel a beszélgetések során.

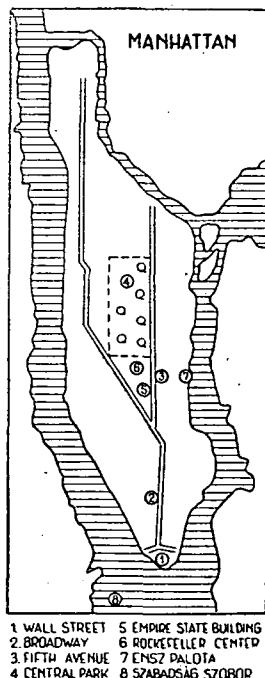
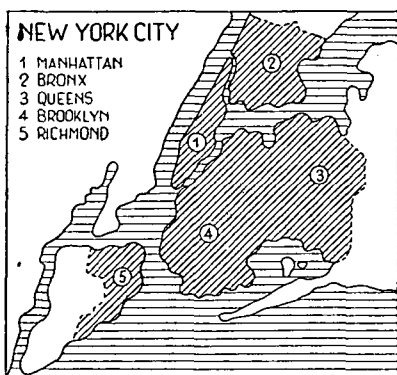
¹² Evlia Cselebi i. m. I. köt. 148. old.

A jelen tanév első felében „A Föld nagy városai” címmel új sorozatot kezdünk a jelenlegi VIII.-osokból álló szakkörrel. Most azonban nem a rendelkezésre álló filmek szabják meg az ismertetésre kerülő városokat, hanem a jelentőségük. Szemléltető anyag azonban most is bőven akad – elsősorban képek –, mert a szakkör tagjai mindig felkutatnak és hoznak elegendő könyvet és levelezőlapot a szemléltetéshez.

Az egyes városok tárgyalásának gerincét most is azok a cikkek és leírások teszik, amelyek a könnyen hozzáférhető folyóiratokban (Élet és Tudomány, Természettudományi Közlemény) jelentek meg. Ezt egészítik ki azok a leírások, amelyeket a szakkör tagjai kutatnak fel különböző szak- és szépirodalmi könyvekben. Néha annyi „irodalom” összegyűlik, hogy a felét sem lehet ismertetni vagy felolvasni. Különösen örvendetes volt, hogy az egyik ismertetésre kerülő városról (Bécs) egy tanuló tartott élménybeszámolót, amelyet ő maga egészített ki a városra vonatkozó adatokkal.

Minden szakköri foglalkozás végén közlöm, hogy melyik városról fogunk beszélni a következő foglalkozáson. Így elegendő idő áll rendelkezésre az anyaggyűjtéshez és a szemléltető képek összegyűjtéséhez. (Kiválóan felhasználhatók a „Panoráma” sorozat könyvei a szemléltetéshez.)

Arra törekszem, hogy lehetőleg minden ismertetett városról rajzoljunk egy vázlatos térképet is, amelyen feltüntetjük a legismertebb objektumok (épületek, hidak, utcák, stb.) helyét. New Yorkról pl. a következő térképvázlatokat rajzoltuk fel:

A tanulók a megbeszélés folyamán önállóan jegyzetelnek. Nagy többségük még eléggé hézagosan, – de egyik célom éppen az, hogy az önálló jegyzetelés begyakorlását megkezdjék. Azt tapasztaltam, hogy a városokról készített térképvázlatot ki-

vétel nélkül minden tanuló lerajzolja magának, még akkor is, ha a jegyzetelése egyébként rendkívül szűkszavú.

Így a szakköri foglalkozásokon a tanulók megismerkednek a világ legismertebb városainak életével, amelyekről legtöbbször hallanak vagy olvasnak, de amelyekkel az általános iskolai tananyag feldolgozása során csak nagyon röviden — és bizony gyakran eléggé szárazon — lehet foglalkozni. Nemcsak a kialakulásuk rövid történetét, a városfejlődésre ható tényezőket, a gazdasági és kulturális életük legjellemzőbb vonásait ismerhetik meg, hanem (ha kis mértékben is) megismerik az ott élő emberek mindennapi életét, munkáját is. S hogy ezt szívesen teszik, azt mutatja a hétről-hétre összegyűjtött kép és cikkanyag növekvő mennyisége is. Közben tanulnak önállóan jegyzetelni, s meglátják, hogy a földrajz — a többi tantárgyhoz hasonlóan — nemcsak iskolai tantárgy, hanem a mindennapi élet része.

Pósa Lajos

DIAPOZITÍV KÉPEK KÉSZÍTÉSE ÉS FELHASZNÁLÁSA A FÖLDRAJZ OKTATÁSBAN

Nincs még egy tantárgy, mely annyira igényli a képek, diapozitívek és pergőfilmek bemutatását, mint a földrajz. Földrajz oktatásunk régóta nélkülözi az olyan diapozitív képgyűjteményt, mely minden témaegységhez, minden jelentősebb ország és földrajzi jelenség szemléltetésére alkalmas lenne. Ezt csak részben pótolták a gyárilag készített szalagdiák. Iskolareformunk és a modern pedagógia azonban megköveteli a korszerű, a földrajzi ismeretanyaghoz kapcsolódó képek és filmek bemutatását. Egyre több földrajztanár járja az ország legszebb tájait, utazik külföldre. Ilyen alkalmak kitűnőek a földrajzi fotográfálásra is.

Diapozitív képek iskolai bemutatásával a földrajzi fogalmak kialakítását segítjük elő. Ebből a célkitűzésből következik, hogy a diapozitív képek az objektív valóságot, a természeti tájat, a különböző természeti-földrajzi jelenségeket, az ember és a táj geográfiai specifikumait mutatják be. Minden fotográfus tudja, hogy egy kép bá az emberi alkotásokat (ipari üzemek, öntözőművek, települések, stb.) ábrázolja. Helyes az a megállapítás, miszerint *a földrajzi kép a geográfia tárgya képeiben*. Ugyanezt mondhatjuk a diafelvételekre is, ha azok földrajzi jelenségeket, egy-egy táj geográfiai specifikumait mutatják be. Minden fotográfus tudja, hogy egy kép megalkotása, a téma kiválasztása, a beállítás, a kép megszerkesztése *élmény*. Ha pedig tudományos képeket készítünk, úgy a fotográfálás már *szakmai élmény*, de ugyanakkor a *művészi forma* keresése intellektuális örömet is jelent a földrajztanár számára. Nem szabad megelégednünk az egyes jelenségek egyszerű lefényképezésével, törekednünk kell a kép művészi megszerkesztésére is. Így a diapozitív képek az oktatási célokon túl a szépérzék kialakítását, az esztétikai nevelést is elősegítik.

A földrajzi diapozitívek készítése előtanulmányokat kíván. Ha pl. egy földrajz-tanár a Bükk-hegységről akar összeállítani 15–20 képből álló diasorozatot, úgy a táj bejárása előtt tanulmányoznia kell a területre vonatkozó irodalmat és a képeket. Meg kell határoznia a bükki tájra jellemző vonásokat (karmezők, dolinák, víznyelők, barlangok, gyűrt- és éléreállított közetrétegek stb.) és ennek megfelelően kell összeállítania kirándulásának útfonalát és fotózási programját.

Minden esetben a *jellemző tulajdonságok*, a tipikus bemutatására kell törekednünk. Didaktikai szempontból igen jelentős, ha a diapozitív képek a *mozgást*, a